

Jesaja 61:1-9 – Preekinspiratie

Wat is Preekinspiratie?

Wekelijks biedt het NBG inspirerend exegetisch materiaal aan bij een Bijbeltekst, dat is Preekinspiratie. Het materiaal wordt gemaakt door exegetische specialisten van het NBG en is gebaseerd op hun vertaalexpertise. We bieden het materiaal aan in series van 4 à 5 items. Zo'n serie kan in zijn geheel gevolgd worden, maar het is ook mogelijk één of enkele items eruit te gebruiken. In dit document staat het materiaal uit een Jesaja-serie bij Jesaja 61:1-9, de tekst die voor de Bijbelzondag 2025 centraal staat. Eerst vind je een korte inspirerende tekst, gebaseerd op de context en aantekeningen die je in het tweede deel aantreft. We leggen graag uit hoe die twee met elkaar verbonden zijn.

Hoe is de 'Ter inspiratie' opgebouwd?

De 'Ter inspiratie'-tekst op de volgende pagina haakt aan bij het gegeven dat dit deel van de profetieën van Jesaja ontstaan zijn in een tijd waarin de ballingen weer terugkeren uit de Babylonische ballingschap. Deze terugkeer werd aan de ene kant beleefd als een bevrijding door God, en aan de andere kant viel deze zogezegd tegen, omdat de levensomstandigheden voor de teruggekeerde ballingen zwaar bleken (zie o.a. de toelichting bij 'Inhoud van Jesaja 56-66').

In plaats van teleurgesteld de hoop op God op te geven, trekt de profeet de lijn van herstel door naar het teruggekeerde volk. Zij dragen een priesterlijk-koninklijke verantwoordelijkheid om Gods gerechtigheid in praktijk te blijven brengen en te voorkomen dat medemensen door armoede als het ware weer in ballingschap geleid worden (vgl. de aantekeningen bij vers 1 'De HEER heeft mij gezalfd' en 'hun vrijlating' en vers 6 'En jullie worden priesters van de HEER genoemd').

Dit alles is samengebracht in de oproep om grote woorden als 'gerechtigheid' en 'bevrijding' als werkwoorden in praktijk te blijven brengen. Het daarbij gebruikte beeld van een verliefd stel grijpt vooruit op hoe in Jesaja 62 uitgebreid gebruik gemaakt wordt van het beeld voor de relatie tussen God en zijn volk als die van een bruidegom en bruid (zie evt. [dit item bij Jesaja 62:1-9](#), eveneens onderdeel van de Jesaja-serie).

En er is meer ...

Via www.preekinspiratie.nl vind je bij de items ook een inspirerend filmpje en links naar achtergrondmateriaal, bijvoorbeeld in de vorm van toelichting bij kernwoorden en begrippen en verdiepende artikelen. Ook vind je er beeldmateriaal dat gebruikt kan worden in een presentatie en kun je diverse webinars bekijken.

Meld je aan voor de mailservice om eens in de drie weken een update te krijgen over welk nieuw materiaal er online gekomen is: <https://www.bijbelgenootschap.nl/preekinspiratie-seintje/>.

Profetie over de komende glorie

¹ De geest van God, de HEER, rust op mij,
want de HEER heeft mij gezalft.

Om aan armen het goede nieuws te brengen
heeft Hij mij gezonden,
om aan verslagen harten hoop te bieden,
om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken
en aan geketenden hun bevrijding,

² om een genadejaar van de HEER uit te roepen
en een dag van wraak voor onze God,
om allen die treuren te troosten,

³ om aan Sions treurenden te schenken:
een kroon op hun hoofd in plaats van stof,
vreugdeolie in plaats van rouw,
feestkledij in plaats van verslagenheid.

Men noemt hen Terebinten van gerechtigheid,
geplant door de HEER als teken van zijn luister.

⁴ Wat al eeuwen verwoest ligt, zullen zij herbouwen,
de lang verlaten streken weer bevolken;
ze herstellen de vervallen steden,
door vroegere generaties verlaten.

⁵ Vreemden staan je ten dienste en hoeden je schapen,
vreemdelingen bewerken je akkers en wijngaarden.

⁶ En jullie worden priesters van de HEER genoemd,
dienaren van onze God zul je heten.

Je zult je tegoed doen aan de rijkdom
door vreemde volken vergaard,
je zult je met hun luister bekleden.

⁷ In plaats van schande en smaad
zul je een dubbele vergoeding ontvangen,
je zult juichen over je lot:
van het land zul je dubbel erven
en eeuwige vreugde is je deel.

⁸ Want Ik, de HEER, heb het recht lief,
Ik haat offers van roofgoed.
Ik zal hen getrouw belonen,
een eeuwig verbond sluit Ik met hen.

⁹ Hun kinderen zullen vermaard zijn bij alle volken,
elke natie kent hun nageslacht.

Dan zullen allen die hen zien erkennen:

'Dat zijn de kinderen die de HEER heeft gezegend.'

Jesaja 61:1-9 NBV21

Ter inspiratie: Gerechtigheid en bevrijding zijn werkwoorden

Een wijze raad aan verliefde stellen is dat 'liefde een werkwoord is'. Dat wil zeggen: liefde heeft onderhoud nodig, je kunt het niet zomaar als vanzelfsprekendheid beschouwen. De profetische woorden uit Jesaja 61:1-9 zeggen hetzelfde over de grote woorden 'gerechtigheid' en 'bevrijding'. Ook deze grote woorden hebben onderhoud nodig, ze willen gedaan blijven worden.

De ballingen die uit hun ballingschap terugkeerden beleefden die terugkeer nadrukkelijk als concrete uitingen van Gods 'gerechtigheid' en 'bevrijding': er werd hun recht gedaan doordat ze weer in vrijheid terug konden keren naar het land waaruit ze weggevoerd waren. De heidense koning die dat mogelijk maakte werd zelfs als een gezalfde van God gezien. Maar ze ontdekten ook: Gods gerechtigheid en bevrijding hebben onderhoud nodig. De terugkeer is één stap, maar daarna blijft het nodig op te letten dat mensen niet tot armoede vervallen en zo opnieuw klem komen te zitten.

Mensen proberen gerechtigheid en bevrijding in praktijk te brengen in het NBG-project dat extra aandacht krijgt op de zondag waarop deze Jesaja-lezing op het rooster staat (zondag 26 januari): ['Grow and learn voor Guatemala'](#). Door dit project wordt kinderen die in armoede opgroeien tastbare hoop geboden. Aan hun wordt een andere weg uit de armoede geleerd dan zich aan te sluiten bij een bende. Een weg met God en zonder bendes. Onze hoop is dat dit project een klein straaltje licht mag vormen dat deel uitmaakt van het grote licht van de bevrijding en de gerechtigheid waarvan in Jesaja 61 de komst wordt beloofd (vgl. vs. 1 en 8).

Context en aantekeningen

Het boek Jesaja als geheel

Auteur, genre en datering

Het boek Jesaja ontleent zijn naam aan de profeet Jesaja, de zoon van Amos, die optrad als profeet in Jeruzalem in de achtste eeuw voor Christus. Het Bijbelboek is een verzameling van profetische uitspraken die betrekking hebben op een periode van minstens driehonderd jaar in de geschiedenis van Israël en Juda.

Indeling van het boek Jesaja

Men onderscheidt meestal drie delen in het boek Jesaja:

- Jesaja 1-39: Dit gedeelte bevat materiaal uit de vroegste fasen van het ontstaan van het Bijbelboek. Het beschrijft de periode waarin het noordelijke rijk Israël en het zuidelijke rijk Juda worden bedreigd door Assyrië. Jesaja waarschuwt voor een ander groot gevaar: vertrouwen op samenwerking met Egypte en op anti-Assyrische bondgenootschappen, want dat betekent dat men niet op God en zijn verbond vertrouwt.
- Jesaja 40-55: De profetieën in deze hoofdstukken betreffen de periode dat veel mensen uit Juda in ballingschap zijn weggevoerd naar Babel en daar verblijven zonder hoop of perspectief (587-538 voor Christus). Het centrale thema is de vraag naar de (religieuze en etnische) identiteit van de Judeeërs in ballingschap en van de inwoners van Juda en Jeruzalem, en naar de plaats van 'Sion' in dit verband.
- Jesaja 56-66: De derde verzameling profetieën heeft betrekking op de tijd na de terugkeer van de ballingen uit Babel. Een belangrijk thema is dat Jeruzalem niet meer dezelfde fouten mag maken als vóór de ballingschap.

Inhoud van Jesaja 56-66

Jesaja 61 en 62 maken deel uit van de derde sectie van Jesaja, ofwel Jesaja 56-66 (soms ook Trito-Jesaja of de Derde Jesaja genoemd). De profetieën in dit gedeelte gaan over de tijd na de terugkeer van de ballingen uit Babylonië. Wanneer de nieuwe toekomst uitblijft en de teruggekeerde ballingen te maken krijgen met allerlei moeilijkheden (waaronder een verwoeste infrastructuur en een belabberde economische situatie), wijzen de profetieën hun slechte levenswandel als oorzaak daarvan aan. Ze roepen op om eerlijk en rechtvaardig te zijn, de sabbat in ere te houden en offers en gebeden op te dragen. Tegelijk wordt indringend verkondigd dat God zijn belofte zal waarmaken, met name in Jesaja 60-62.

Plek van deze passage in het geheel

Binnen Jesaja 56-66 vormen de hoofdstukken 60-62 een eigen eenheid. In dit gedeelte wordt verkondigd dat Sion door God verlost en hersteld zal worden. Niet alleen zal God zijn volk herstellen, maar Hij zal hen tot een licht maken voor alle volken. In Jesaja 60 wordt beschreven dat vreemde volken in grote getalen naar Jeruzalem zullen optrekken om de Heilige van Israël te aanbidden, aangetrokken door het licht en de luister die God aan Sion heeft geschonken. Jesaja 61 – het middelpunt van de eenheid – richt zich op een door God gezalfde, profetische figuur en de rol die hij speelt binnen Gods handelen met Israël. De verzen 10-11 beloven gerechtigheid en glorie voor Israël en alle volken. In Jesaja 62 wordt hierop voortgeborduurd; dit hoofdstuk bevestigt en verdiept de belofte van gerechtigheid, redding en roem voor Sion en Jeruzalem.

Aantekeningen bij de verzen

Bij vers 1:

- In dit vers is een ik-figuur aan het woord die zegt dat de Geest van God op hem rust en dat de HEER hem gezalfd heeft. Om wie het bij deze persoon precies gaat, is een onderwerp van veel discussie. Volgens sommige uitleggers is het de profeet zelf. Daarbij past dat hij door God 'gezonden' is (vgl. bv. Ex. 3:14; 1 Sam. 15:1; Jes. 6:6; Jer. 1:7). Bovendien is wat volgt een profetische boodschap. Anderen menen dat de spreker in deze verzen staat voor een gepersonifieerd Sion. De ik-figuur wordt ook vaak verbonden met de dienaar van de HEER in Jesaja 42:1-4; 49:1-6; 50:4-9 en 52:13-53:12 (waarvan de identiteit echter ook omstreden is)¹: over de dienaar wordt gezegd dat de geest van God op hem rust (42:1), dat hij door God gezonden is (48:16) en dat hij gerechtigheid zal brengen (53:11). Verder heeft de gezalfde kenmerken gemeenschappelijk met de messiaanse koning uit Jesaja 11. De geest van de HEER rust op de messias (11:2; vergelijk 61:1), zijn woorden zijn verbonden met de komst van gerechtigheid (11:5; vergelijk 60:3; 10-11) en het resultaat van zijn optreden is de verheerlijking van God (11:9-10; vergelijk 61:3). Wat we in ieder geval kunnen constateren, is dat de gezalfde kenmerken van al deze verschillende figuren in zichzelf verenigt.
- In het Nieuwe Testament wordt dit vers toegepast op de boodschap van Jezus in Lucas 4:18-19; 7:22 en Matteüs 11:5.
- **De geest van God, de HEER, rust op mij:** Gods geest wordt in Jesaja vaak verbonden met het vermogen om gerechtigheid op aarde te brengen (vgl. Jes. 11:2; 32:15-16; 42:1; 44:3; 48:16; 59:21). Het ontvangen van Gods geest geeft de ik-figuur zowel koninklijke als profetische trekken: andere personen in het Oude Testament die de geest van God ontvangen, zijn meestal leiders of profeten (bijvoorbeeld Mozes in Num. 11:17, Bileam in Num. 24:2, Jozua in Num. 27:18, Simson in Richt. 14:6,19 en Elisa in 2 Kon. 2:15). Alleen bij Saul en David vinden we de combinatie van vervulling van Gods geest en zalving (1 Sam. 10:1, 6-7; 1 Sam. 16:13).
- **de HEER heeft mij gezalfd:** Zalving was gebruikelijk bij het aantreden van een nieuwe koning. De eretitel 'gezalfde' komt toe aan de koning van Juda (Ex. 29:7; 1 Sam. 2:10). In Jesaja komt het woord 'zalven' verder alleen nog voor in 45:1, waar Cyrus 'gezalfde' van de HEER wordt genoemd en waar er net als hier een verband is met bevrijding. Behalve koningen werden ook priesters gezalfd. Daarmee krijgt de gezalfde eveneens priestelijke trekken; vergelijk voor het priestermotief vers 6 en de aantekeningen bij vers 3 ('kroon', 'vreugdeolie').
- **het goede nieuws:** De bevrijding die God aan zijn volk zal schenken (vgl. 41:27; 52:7; 61:1). In het Nieuwe Testament is het goede nieuws nauw verbonden met de persoon en het werk van Jezus (Marc. 1:1; Rom. 1:16; 1 Kor. 15:1-5) (bron: STIP aangepast).
- **heeft Hij mij gezonden:** Een uitdrukking die ook gebruikt wordt bij de aanstelling tot profeet (o.a. Jes. 6:8; Jer. 1:7; Ez. 2:4). Vergelijk Jesaja 48:16 waar het zenden eveneens in combinatie met Gods geest voorkomt.
- **om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan geketenden hun bevrijding:** Deze zin verwijst in Deutero-Jesaja (zie 42:7; 49:9) naar de terugkeer uit de ballingschap, maar staat hier in Trito-Jesaja ook voor de sociale onderdrukking van de armen in Israël zelf: zoals God de ballingen uit Babylonië heeft bevrijd, zo geeft Hij nu de opdracht om de armen te bevrijden uit hun onderdrukking. Mogelijk heeft het daarnaast een geestelijke betekenis: de mensen zullen bevrijd worden van wanhoop en angst.

¹ Mogelijkheden die worden genoemd zijn onder andere: Israël, Cyrus, de profeet zelf en een messiaanse koning. Het Nieuwe Testament ziet in de dienaar Jezus.

- **hun vrijlating:** Hetzelfde woord wordt gebruikt voor de vrijlating van slaven in het jubeljaar (Lev. 25:10). In de periode na de ballingschap heerste er grote armoede in Israël waardoor het regelmatig voorkwam dat mensen vanwege schulden hun kinderen als slaaf moesten verkopen (zie Neh. 5:5).

Bij vers 2:

- **genadejaar van de HEER:** Bedoeld is het jubeljaar, dat elke vijftig jaar plaatsvond (Lev. 25:9-13) (zie ook de vorige aantekening).²
- **een dag van wraak:** De tijd van genade voor het volk van de HEER zal tegelijk een tijd van oordeel zijn voor wie tegen zijn bedoeling ingaat (vgl. 34:8).³ Concreet zou dat in deze context kunnen gaan om mensen die het recht verachten en de armen onderdrukken (vgl. vs. 8).

Bij vers 3:

- **een kroon op hun hoofd in plaats van stof:** In het Hebreeuws is er een woordspeling met de woorden voor 'kroon' en 'stof': *pā'ēr* en *'ēper*. In tijden van rouw strooit men stof op het hoofd, als symbool van vernedering en verdriet (zie 2 Sam. 13:19).
- **kroon:** Staat hier voor een tulband, die behalve door koningen ook door priesters werd gedragen. Zie voor het priestermotief de aantekening bij vers 1 ('de HEER heeft mij gezalfd') en vers 6.
- **vreugdeolie:** De precieze uitdrukking komt verder alleen nog voor in de kroningspsalm Psalm 45:8. Mogelijk vormen de woorden een toespeling op de 'heilige olie' en 'zalfolie' waarmee priesters werden gezalfd (o.a. Ex. 29:7,21; Num. 35:25). In dat geval bevat de tekst opnieuw een koninklijke en een priesterlijke connotatie.
- **Men noemt hen:** Het geven van nieuwe namen komt veel voor in Jesaja 56-66. Een nieuwe naam is het begin van verandering in iemands leven. Vergelijk 60:14; 61:3; 62:2,4,12; 65:15.
- **Terebinten van gerechtigheid:** Terebinten zijn sterke, wijdvertakte bomen die veel schaduw geven. Bomen staan in het Oude Testament voor stabiliteit en overvloed. Het beeld staat in contrast met de terebinten die door het volk vereerd werden. Mogelijk is er ook een verband met het beeld in Jesaja 1:29-30 waar gezegd wordt dat het volk door zijn opstandigheid zelf een verwelkte terebint wordt. (Jes. 1:29-30). In Jesaja 1:26 staat ook de belofte dat Jeruzalem 'Stad van gerechtigheid' zal worden genoemd.
- **geplant door de HEER:** Vergelijk Jesaja 60:21 waar het volk wordt aangeduid als 'de jonge scheuten van wat ik heb geplant'. De 'jonge scheut', een symbool voor de hoop die er leeft na de ballingschap, is nu uitgegroeid tot een terebint.

Bij vers 4:

- In vers 4 verschuift de aandacht van de gezalfde van de HEER naar beloften voor Sion.
- **Wat al eeuwen verwoest ligt, zullen zij herbouwen:** De rechtvaardigen in Sion mogen het land weer opbouwen. Vergelijk 58:12.

Bij vers 5:

- **Vreemden staan (...) je akkers en wijngaarden:** Alles wordt omgekeerd: terwijl vreemde volken Israël voorheen vernietigd hadden of van haar ondergang hadden geprofiteerd (zie o.a. 1:7), zullen zij nu het agrarische werk van de Israëlieten overnemen. Zo kan Israël zich wijden aan haar priestertaak (vs. 6).

² Bron: Studiebijbel in Perspectief, aangepast

³ Idem.

Bij vers 6:

- **En jullie worden priesters van de HEER genoemd:** De vervulling van de belofte in Exodus 19:6, Israël zal een koninkrijk van priesters zijn. Dit betekent niet letterlijk dat iedereen in Israël in de tempel gaat werken, maar gaat over de geestelijke status van het volk: de speciale band van het volk met God en de verantwoordelijkheden en rechten die daaruit voortvloeien, doen niet onder voor die van priesters. De herbouw van het land en het concreet maken van gerechtigheid (het inrichten van de samenleving volgens Gods orde) is een priesterlijk-koninklijke taak. En zoals de stam Levi in opdracht van God de priesterdienst voor het volk verrichtte, zo zal Israël de priesterdienst voor de andere volken verrichten en hen onderricht geven over God. Op die manier zal Israël een licht voor alle volken zijn.
- **Je zult je tegoed doen aan de rijkdom door vreemde volken vergaard:** Vergelijk Jesaja 60:5-7. Net zoals de Leviëten van de gaven van het volk leefden (Deut. 18:5), zo zullen de Israëliëten gaven ontvangen van de volken die naar Jeruzalem zijn opgetrokken.

Bij vers 7:

- **van het land zul je dubbel erven:** Dit is het erfdeel van de eerstgeborene (zie Deut. 21:17). Het nieuwe lot staat in groot contrast met het oude (40:2).⁴
- **eeuwige vreugde:** Deze uitdrukking vinden we ook in Jesaja 35:10 en 51:11. De vreugde van het bevrijde Sion is vergelijkbaar met de vreugde van de terugkerende ballingen.

Bij vers 8:

- **offers van roofgoed:** Geroofde goederen die als offer werden gebracht, vergelijk Maleachi 1:13.
- **een eeuwig verbond:** God belooft een eeuwigdurend verbond te sluiten met Sion, ofwel de mensen uit zijn volk die Hem trouw zijn gebleven. Dit borduurt voort op 55:3, waar God belooft een eeuwigdurend verbond met zijn volk te sluiten als bevestiging van zijn liefde voor David – een voortzetting van het verbond met David om altijd een van zijn nakomelingen op zijn troon te handhaven (2 Sam. 7:8-16; Ps. 89:20-38). In de context van het erven van het land (vs. 7), verwijst het verbond in dit vers ook naar Gods verbond met Abraham (Gen. 12:2; 15:6-21; 17:7,9,13). De belofte aan Abraham dat zijn nakomelingen een zegen zullen zijn voor alle volken (Gen 12:2), komt hier tot vervulling. Zie verder ook 59:21.

Bij vers 9:

- **de kinderen die de HEER heeft gezegend:** Vervulling van Gods belofte aan Abraham (Gen. 12:2-3; vgl. 44:3; 65:23).⁵

Meer achtergrondinformatie

Voor een inspirerende video en meer achtergrondinformatie, zoals beeldmateriaal en toelichting bij kernwoorden en begrippen, kun je naar het online preekinspiratie item gaan via <https://www.debijbel.nl/jesaja-611-9-preekinspiratie>.

Meld je aan voor de mailservice om eens in de drie weken een update te krijgen over welk nieuw materiaal er online gekomen is: <https://www.bijbelgenootschap.nl/preekinspiratie-seintje/>.

⁴ Bron: Studiebijbel in Perspectief

⁵ Idem.